

Sbírka soudních rozhodnutí

ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (devátého senátu)

20. dubna 2023*

„Řízení o předběžné otázce – Zneužívající ujednání ve spotřebitelských smlouvách – Směrnice 93/13/EHS – Články 3 až 6 – Kritéria pro posouzení zneužívající povahy smluvního ujednání – Požadavek transparentnosti – Skupinové pojistné smlouvy – Trvalá invalidita spotřebitele – Informační povinnost – Neoznámení ujednání o omezení nebo o vyloučení krytí pojištěného rizika“

Ve věci C-263/22,

jejímž předmětem je žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná na základě článku 267 SFEU rozhodnutím Supremo Tribunal de Justiça (Cour suprême, Portugalsko) ze dne 8. dubna 2022, došlým Soudnímu dvoru dne 20. dubna 2022, v řízení

Ocidental – Companhia Portuguesa de Seguros de Vida SA

proti

LP,

za účasti:

Banco Comercial Português SA,

Banco de Investimento Imobiliário SA,

SOUDNÍ DVŮR (devátý senát),

ve složení: L. S. Rossi, předsedkyně senátu, S. Rodin a O. Spineanu-Matei (zpravodajka), soudci,

generální advokát: P. Pikamäe,

za soudní kancelář: A. Calot Escobar, vedoucí,

s přihlédnutím k písemné části řízení,

s ohledem na vyjádření, která předložili:

– za LP: E. Abreu, advogada,

* Jednací jazyk: portugalsština.

- za portugalskou vládu: P. Barros da Costa, L. Medeiros, A. Pimenta a A. Rodrigues, jako zmocněnkyně,
- za Evropskou komisi: I. Melo Sampaio, I. Rubene a N. Ruiz García, jako zmocněnci,

s přihlédnutím k rozhodnutí, přijatému po vyslechnutí generálního advokáta, rozhodnout věc bez stanoviska,

vydává tento

Rozsudek

- 1 Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce se týká výkladu čl. 3 odst. 1 a 3, čl. 4 odst. 2 a článku 5 směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách (Úř. věst. 1993, L 95, s. 29; Zvl. vyd. 15/02, s. 288; oprava Úř. věst. 2016, L 303, s. 26).
- 2 Tato žádost byla předložena v rámci sporu mezi společností Ocidental – Companhia Portuguesa de Seguros de Vida SA (dále jen „Ocidental“), pojišťovnou se sídlem v Portugalsku, a LP, spotřebitelkou, ve věci odmítnutí této společností hradit splátky úvěrové smlouvy v důsledku trvalé invalidity LP jakožto pojištěné osoby z důvodu tvrzené neplatnosti nebo nepoužitelnosti pojistné smlouvy uzavřené mezi Ocidental a LP.

Právní rámec

Unijní právo

- 3 Šestnáctý a dvacátý bod odůvodnění směrnice 93/13 znějí takto:

„[...] při posuzování poctivosti musí být brán zvláštní ohled na sílu vyjednávacích pozic stran, na to, zda měl spotřebitel nějakou pohnutku k tomu, aby souhlasil s ujednáním, a zda zboží bylo dodáno nebo služby poskytnuty na zvláštní objednávku spotřebitele; že požadavek poctivosti může být uspokojen prodávajícím nebo poskytovatelem, jestliže jedná poctivě a spravedlivě s druhou stranou, jejíž oprávněné zájmy musí vzít v úvahu;

[...]

[...] smlouvy by měly být sepsány jasným a srozumitelným jazykem; [...] měla [by] být spotřebiteli dána příležitost, aby si prověřil všechna ujednání [se seznámil se všemi ujednáními] a v případě pochybnosti by měl převažovat výklad, který je pro spotřebitele nejpríznivější.“

- 4 Článek 3 této směrnice stanoví:

„1. Smluvní ujednání, které nebylo individuálně sjednáno, je považováno za zneužívající, jestliže v rozporu s požadavkem poctivosti způsobuje významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy, v neprospěch spotřebitele.

[...]

3. Příloha obsahuje informativní a nevyčerpávající seznam ujednání, která mohou být považována za zneužívající.“

5 Článek 4 uvedené směrnice zní:

„1. Aniž je dotčen článek 7, posuzuje se zneužívající povaha smluvního ujednání s ohledem na povahu zboží nebo služeb, pro které byla smlouva uzavřena, a s ohledem na všechny okolnosti v době uzavření smlouvy, které provázely její uzavření, a na všechna ostatní ujednání smlouvy nebo jiné smlouvy, ze kterých vychází.

2. Posouzení zneužívající povahy smluvních ujednání se netýká vymezení hlavního předmětu smlouvy, ani přiměřenosti mezi cenou a odměnou na straně jedné a službami nebo zbožím poskytovaným jako protiplnění na straně druhé, pokud jsou tato ujednání sepsána jasným a srozumitelným jazykem.“

6 V článku 5 téže směrnice je uvedeno:

„V případě smluv, v nichž jsou všechna nebo některá ujednání nabízená spotřebiteli předložena písemně, musí být tato ujednání sepsána jasným a srozumitelným jazykem. Při pochybnosti o významu některého ujednání se použije výklad, který je pro spotřebitele nejprůzračnější. Toto pravidlo pro výklad se nepoužije v souvislosti s postupy stanovenými v čl. 7 odst. 2.“

7 Článek 6 odst. 1 směrnice 93/13 stanoví:

„Členské státy stanoví, že zneužívající ujednání použitá ve smlouvě uzavřené prodávajícím nebo poskytovatelem se spotřebitelem nejsou podle jejich vnitrostátních právních předpisů pro spotřebitele závazná a že smlouva zůstává pro strany závaznou za stejných podmínek, může-li nadále existovat bez dotyčných zneužívajících ujednání.“

8 Příloha této směrnice, nadepsaná „Ujednání podle čl. 3 odst. 3“, zní následovně:

„1. Ujednání, jejichž předmětem nebo účinkem je:

[...]

i) zavázat spotřebitele neodvolatelně k přijetí ujednání, s nimiž se nemohl seznámit před uzavřením smlouvy;

[...]

[...]“

Portugalské právo

Nariadení s mocí zákona č. 176/95

- 9 Článek 4 nadepsaný „Skupinové pojištění“ Decreto-Lei n° 176/95 (Estabelece regras de transparência para a actividade seguradora e disposições relativas ao regime jurídico do contrato de seguro) (nařízení s mocí zákona č. 176/95, kterým se stanoví pravidla transparentnosti pojišťovací činnosti a ustanovení o pojistné smlouvě), ze dne 26. července 1995 (*Diário da República* I, řada I-A, č. 171, ze dne 26. července 1995, s. 4740) stanoví:

„1. V případě skupinového pojištění je pojistník povinen informovat pojištěné o sjednaném krytí a výlukách, o povinnostech a právech v případě pojistné události a o všech následných změnách, které mohou v této oblasti nastat, a to podle vzoru vypracovaného pojistitelem.

2. Důkazní břemeno, že informace uvedené v předchozím odstavci byly poskytnuty, nese pojistník.

3. Pokud v případě skupinového příspěvkového pojištění pojistník nedodrží povinnost uvedenou v odstavci 1 výše, musí na vlastní náklady uhradit část pojistného vztahujícího se k pojištěnému, aniž pojištěný ztratí jakékoli záruky ze strany pojistitele, než bude předložen důkaz o dodržení povinnosti.

4. Smlouva může stanovit, že povinnost informovat pojištěné, která je uvedena v odstavci 1, nese pojistitel.

5. V případě skupinového pojištění je pojistitel povinen poskytnout pojištěným na jejich žádost veškeré informace nezbytné pro správné pochopení smlouvy.“

Nariadení s mocí zákona č. 446/85

- 10 Článek 5 Decreto-Lei n° 446/85 (Institui o regime jurídico das cláusulas contratuais gerais) (nařízení s mocí zákona č. 446/85 ustavující právní režim obecných smluvních ujednání) ze dne 25. října 1985 (*Diário da República* I, řada I-A, č. 246, ze dne 25. října 1985, s. 3533), nadepsaný „Oznámení“, stanoví:

„1. Úplné znění všeobecných smluvních podmínek musí být oznámeno osobám přistupujícím ke smlouvě, jež se omezují na jejich podpis či přijetí.

2. Všeobecné smluvní podmínky musí být oznámeny vhodným způsobem a v dostatečném časovém předstihu, aby se s nimi každá osoba postupující s náležitou péčí mohla účinně a v plném rozsahu seznámit, s přihlédnutím k významu smlouvy a rozsahu a složitosti ujednání.

3. Důkazní břemeno ohledně přiměřeného a účinného oznámení nese smluvní strana, která druhé straně předkládá všeobecné smluvní podmínky.“

11 Podle článku 8 tohoto nařízení s mocí zákona:

„Za vyloučené z individuálních smluv se považují:

a) ujednání, která nebyla oznámena v souladu s článkem 5;

[...]“

Spor v původním řízení a předběžné otázky

- 12 LP a její manžel uzavřeli úvěrovou smlouvu s Banco de Investimento Imobiliário SA (dále jen „banka“). V tomto rámci přistoupili ke skupinové pojistné smlouvě (dále jen „pojistná smlouva“) sjednané mezi touto bankou jakožto pojistníkem a společností Ocidental, pojišťovnou, podle níž je posledně uvedená společnost povinna platit splátky na základě této úvěrové smlouvy v případě trvalé pracovní neschopnosti LP.
- 13 V průběhu plnění uvedené úvěrové smlouvy se LP ocitla ve stavu trvalé pracovní neschopnosti. Ocidental nicméně odmítla plnit tuto pojistnou smlouvu, jelikož tato smlouva byla neplatná z důvodu nesprávných nebo neúplných prohlášení o zdravotním stavu LP v okamžiku uzavření uvedené pojistné smlouvy. Ocidental se rovněž dovolávala použitelnosti ustanovení posledně uvedené smlouvy, jež stanoví vyloučení krytí rizika trvalé pracovní neschopnosti pojištěného v důsledku nemocí předcházejících uzavření téže pojistné smlouvy.
- 14 LP podala žalobu, jíž se v podstatě domáhala, aby byla společnosti Ocidental uložena povinnost zaplatit bance zbývajícím částku úvěru splatnou po datu, kdy byla konstatována její trvalá pracovní neschopnost, jakož i povinnost zaplatit LP splátky úvěru, které musela se svým manželem hradit bance po tomto datu. Podle informací uvedených v žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce LP na podporu své žaloby tvrdila, že lékařské informace obsažené v nabídce na přistoupení k pojistné smlouvě vyplnil zaměstnanec banky, který jí tuto smlouvu předložil k podpisu, že nevyplňovala žádný dotazník týkající se jejího zdravotního stavu a že tuto nabídku na přistoupení ke smlouvě podepsala. Nebylo jí přečteno ani vysvětleno žádné ujednání týkající se vyloučení z krytí pojištěného rizika. Na ujednání o vyloučení je podle ní proto třeba nahlížet tak, že neexistují a postrádají právní účinky.
- 15 Bance bylo povoleno vedlejší účastenství na podporu návrhových žádání LP.
- 16 Soud prvního stupně měl za to, že pojistná smlouva je neplatná z důvodu nesprávných nebo neúplných prohlášení LP, a její žalobu zamítl.
- 17 Odvolání LP podané proti tomuto zamítavému rozhodnutí částečně vyhověl Tribunal da Relação do Porto (odvolací soud v Portu, Portugalsko), který použil nařízení s mocí zákona č. 446/85, avšak otázku nezkoumal z hlediska zvláštní právní úpravy skupinového pojištění, která byla stanovena zákonem č. 176/95, měl v podstatě za to, že pojistná smlouva je platná, ale že je třeba na ustanovení o vyloučení z krytí pojištěného rizika nahlížet tak, že neexistují, jelikož nebyla LP oznámena.
- 18 Ocidental podala proti tomuto rozhodnutí kasační opravný prostředek k Supremo Tribunal de Justiça (Nejvyšší soud, Portugalsko), jenž je předkládajícím soudem.

- 19 Tento soud má za to, že ústřední otázkou ve věci v původním řízení je, zda je za takových okolností, jako jsou okolnosti dotčené ve věci v původním řízení, pojišťovna povinna oznámit smluvní straně, která přistupuje k pojistné smlouvě, ujednání této smlouvy, včetně ujednání týkajících se neplatnosti této smlouvy, jakož i ujednání o vyloučení nebo o omezení krytí pojištěného rizika. Kromě toho je třeba rovněž vědět, zda v případě, že by taková informační povinnost vznikla pojistníkovi, lze vůči pojišťovně namítat nesplnění této povinnosti ze strany pojistníka, v projednávané věci banky.
- 20 V tomto ohledu předkládající soud uvádí, že portugalská judikatura není jednotná. Podle jednoho z přístupů představuje legislativní režim týkající se skupinového pojištění, zavedený nařízením s mocí zákona č. 176/95, zvláštní režim, který vylučuje použití obecných předpisů týkajících se ujednání, které nebyly předmětem individuálního sjednání, podle nařízení s mocí zákona č. 446/85. Z toho vyplývá, že pojistitel by nebyl vázán informační a oznamovací povinností, pokud jde o všeobecné podmínky skupinové pojistné smlouvy, kteréžto povinnosti jsou podle článku 4 nařízení s mocí zákona č. 176/95 uloženy pojistníkovi, a proto pojištěný vůči pojistiteli nemůže namítat nesplnění těchto povinností.
- 21 Podle jiného směru judikatury tento zvláštní režim nevylučuje uplatnění obecných pravidel stanovených nařízením s mocí zákona č. 446/85. Toto nařízení s mocí zákona ukládá povinnost oznámit osobám přistupujícím ke smlouvě všeobecné podmínky této smlouvy a vyloučení uplatnění těchto ujednání v případě nesplnění této povinnosti. Podle předkládajícího soudu je tedy třeba mít za to, že buď je pojistitel vázán uvedenou informační a oznamovací povinností, nebo může být nedodržení těchto povinností pojistníkem namítáno vůči pojistiteli.
- 22 S odkazem na judikaturu Soudního dvora vyjadřuje předkládající soud pochybnosti o slučitelnosti prvního přístupu uvedeného v bodě 20 tohoto rozsudku s užitečným účinkem, který musí vnitrostátní soud přiznat ochraně spotřebitele poskytované směrnicí 93/13, zejména s ohledem na povinnost posoudit transparentnost a zneužívající povahu smluvních ujednání.
- 23 Za těchto podmínek se Supremo Tribunal de Justiça (Nejvyšší soud) rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžné otázky:
- „1) Musí být článek 5 směrnice [93/13], který stanoví, že *„ujednání nabízená spotřebiteli [...] musí být [...] sepsána jasným a srozumitelným jazykem“*, vykládán s ohledem na *dvacátý bod odůvodnění* této směrnice v tom smyslu, že spotřebitel musí dostat vždy příležitost seznámit se se všemi ujednáními?
- 2) Musí být čl. 4 odst. 2 směrnice [93/13], který stanoví jako podmínku pro vyloučení ujednání týkajících se hlavního předmětu smlouvy z přezkumu to, aby *„tato ujednání byla sepsána jasným a srozumitelným jazykem“*, vykládán v tom smyslu, že spotřebitel musí dostat vždy příležitost seznámit se s těmito ujednáními?
- 3) V rámci vnitrostátní právní úpravy, která umožňuje soudní přezkum zneužívající povahy ujednání, která nebyla individuálně sjednána a která se týkají vymezení hlavního předmětu smlouvy: i) brání čl. 3 odst. 1 směrnice [93/13] ve spojení s [bodem 1, písm. i)] informativního seznamu uvedeného v čl. 3 odst. 3 této směrnice tomu, aby pojišťovna v souvislosti se skupinovou příspěvkovou pojistnou smlouvou mohla vůči pojištěnému namítat ujednání vylučující nebo omezující pojištěné riziko, které mu nebylo oznámeno, a s nímž se tedy neměl možnost seznámit? ii) platí to i v případě, kdy současně vnitrostátní

právní úprava v případě porušení oznamovací a informační povinnosti ohledně těchto ujednání stanoví odpovědnost pojistníka za škody způsobené pojištěnému, která však nestaví pojištěného do situace, v níž by se nacházel, kdyby měl nárok na krytí pojištěného rizika?“

K předběžným otázkám

K první a druhé otázce

- 24 Podstatou první a druhé otázky předkládajícího soudu, které je třeba zkoumat společně, je, zda čl. 4 odst. 2 a článek 5 směrnice 93/13 ve spojení s dvacátým bodem odůvodnění této směrnice musí být vykládány v tom smyslu, že spotřebitel musí mít vždy možnost seznámit se před uzavřením smlouvy s ujednáními týkajícími se hlavního předmětu této smlouvy, či dokonce se všemi ujednáními uvedené smlouvy.
- 25 Podle čl. 5 první věty této směrnice musí být smluvní ujednání, která jsou uzavírána se spotřebiteli písemně, sepsána jasným a srozumitelným jazykem. Soudní dvůr již upřesnil, že takový požadavek má stejný dosah jako požadavek uvedený v čl. 4 odst. 2 uvedené směrnice, který podřizuje výjimku stanovenou v posledně uvedeném ustanovení mechanismu přezkumu zneužívající povahy těchto ujednání vnitrostátním soudem, zejména těch, která se týkají hlavního předmětu smlouvy, za podmínky, že uvedená ujednání jsou sepsána jasným a srozumitelným jazykem (v tomto smyslu viz rozsudky ze dne 30. dubna 2014, Kásler a Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, bod 69, jakož i ze dne 3. března 2020, Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, bod 46).
- 26 Soudní dvůr upřesnil, že požadavek transparentnosti smluvních ujednání, jak vyplývá z těchto ustanovení, musí být vykládán široce a nemůže být omezen na pouhou srozumitelnost těchto ujednání z formálního a gramatického hlediska. Tento požadavek ukládá, aby se průměrnému běžně informovanému a přiměřeně pozornému a obezřetnému spotřebiteli umožnilo porozumět konkrétnímu fungování takového ujednání, a posoudit tak na základě přesných a srozumitelných kritérií potenciálně významné ekonomické důsledky tohoto ujednání pro jeho závazky (v tomto smyslu viz rozsudky ze dne 10. června 2021, BNP Paribas Personal Finance, C-609/19, EU:C:2021:469, body 42 a 43, jakož i ze dne 10. června 2021, BNP Paribas Personal Finance, C-776/19 až C-782/19, EU:C:2021:470, body 63 a 64, jakož i citovaná judikatura).
- 27 Pokud jde o okamžik, ke kterému musí být tyto informace spotřebiteli oznámeny, Soudní dvůr již rozhodl, že poskytnutí informací o smluvních podmínkách a důsledcích tohoto uzavření smlouvy mají pro spotřebitele zásadní význam, neboť zejména na základě těchto informací se spotřebitel rozhoduje, zda chce být vázán podmínkami, které prodávající nebo poskytovatel vyhotovil předem [v tomto smyslu viz rozsudky ze dne 21. prosince 2016, Gutiérrez Naranjo a další, C-154/15, C-307/15 a C-308/15, EU:C:2016:980, bod 50, jakož i citovaná judikatura, a ze dne 12. ledna 2023, D. V. (Odměna advokátů – Zásada hodinové sazby), C-395/21, EU:C:2023:14, bod 39 a citovaná judikatura].
- 28 V případě, kdy spotřebitel přistoupil ke skupinové pojistné smlouvě při uzavírání úvěrové smlouvy, jako je tomu ve věci v původním řízení, měl Soudní dvůr za to, že pro spotřebitele mají pro účely dodržení požadavku transparentnosti smluvních ujednání zásadní význam informace poskytnuté před uzavřením smlouvy o podmínkách závazku, jakož i zejména prezentace zvláštností mechanismu převzetí úhrady splátek dlužných věřiteli v případě úplné pracovní neschopnosti dlužníka, aby byl tento spotřebitel schopen na základě přesných a srozumitelných kritérií vyhodnotit ekonomické důsledky, které z toho pro něj vyplývají. Tato informace a toto

vysvětlení jsou totiž nezbytné k tomu, aby spotřebitel pochopil dosah dotyčného ujednání, přičemž od něj nelze při uzavírání souvisejících smluv vyžadovat stejnou obezřetnost, pokud jde o rozsah rizik krytých touto pojistnou smlouvou, jako kdyby posledně uvedenou smlouvu uzavíral odděleně od této úvěrové smlouvy (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 23. dubna 2015, Van Hove, C-96/14, EU:C:2015:262, body 41 a 48).

- 29 Vzhledem k tomu, že požadavek transparentnosti smluvních ujednání takto vyložený Soudním dvorem s sebou nese povinnost poskytnout spotřebiteli před uzavřením smlouvy veškeré informace nezbytné k tomu, aby spotřebitel mohl pochopit ekonomické důsledky těchto ujednání a rozhodnout se s plnou znalostí věci, že uzavře smlouvu, tento požadavek nutně předpokládá, že se spotřebitel může seznámit se všemi ujednáními smlouvy před jejím uzavřením.
- 30 Okolnost, zda se tato ujednání týkají hlavního předmětu této smlouvy, či nikoli, je v tomto ohledu irelevantní. Aby se totiž spotřebitel v souladu s cílem sledovaným uvedeným požadavkem transparentnosti mohl se znalostí věci rozhodnout, zda si přeje být vázán podmínkami, které prodávající nebo poskytovatel vyhotovil předem, musí mít před přijetím takového rozhodnutí nutně možnost seznámit se s celým obsahem smlouvy, neboť právě souhrn ujednání posledně uvedené smlouvy určuje zejména práva a povinnosti, které pro spotřebitele z téže smlouvy vyplývají. Soudní dvůr kromě toho již objasnil, že týž požadavek transparentnosti se použije i v případě, kdy se ujednání týká hlavního předmětu smlouvy (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 3. března 2020, Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, body 46 a 47, jakož i citovaná judikatura).
- 31 Takový požadavek předchozího seznámení se se všemi smluvními ujednáními je ostatně jasně zdůrazněn ve dvacátém bodu odůvodnění směrnice 93/13, podle něhož nejen že smlouvy musí být sepsány jasným a srozumitelným jazykem, ale spotřebiteli musí být skutečně dána příležitost, aby se seznámil se všemi ujednáními. Normotvůrce Evropské unie zdůraznil zájem na předchozím seznámení se se všemi ujednáními smlouvy, aby se spotřebitel mohl se znalostí věci rozhodnout, zda si přeje být těmito ujednáními vázán.
- 32 Kromě toho vzhledem k tomu, že předkládající soud uvádí, že portugalská právní úprava týkající se skupinových pojištění představuje podle určitého soudního výkladu *lex specialis*, jenž vylučuje použití obecné právní úpravy týkající se ujednání, která nebyla individuálně sjednána, je třeba připomenout, že požadavek transparentnosti smluvních ujednání stanovený směrnicí 93/13 nelze odmítnout z důvodu, že existuje zvláštní právní režim použitelný na určitý druh smluv. Podle ustálené judikatury totiž směrnice 93/13 definuje smlouvy, na které se vztahuje, prostřednictvím odkazu na určitou vlastnost smluvních stran (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 21. března 2019, Pouvin a Dijoux, C-590/17, EU:C:2019:232, bod 23, jakož i citovaná judikatura, a usnesení ze dne 10. června 2021, X Bank, C-198/20, nezveřejněné, EU:C:2021:481, bod 24).
- 33 V tomto ohledu je třeba připomenout, že zásada konformního výkladu vyžaduje, aby vnitrostátní soudy učinily vše, co spadá do jejich pravomoci s tím, že vezmou v úvahu veškeré vnitrostátní právo a použijí metody výkladu jím uznané, aby zajistily plnou účinnost dotčené směrnice a došly k výsledku, který bude v souladu s cílem sledovaným touto směrnicí (rozsudek ze dne 6. listopadu 2018, Max-Planck-Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften, C-684/16, EU:C:2018:874, bod 59 a citovaná judikatura).

- 34 S ohledem na výše uvedené úvahy je třeba na první a druhou otázku odpovědět tak, že čl. 4 odst. 2 a článek 5 směrnice 93/13 ve spojení s dvacátým bodem odůvodnění této směrnice musí být vykládány v tom smyslu, že spotřebitel musí mít vždy možnost seznámit se před uzavřením smlouvy se všemi ujednáními, která tato smlouva obsahuje.

Ke třetí otázce

- 35 Podle ustálené judikatury platí, že v rámci postupu spolupráce mezi vnitrostátními soudy a Soudním dvorem zavedeného článkem 267 SFEU přísluší Soudnímu dvoru poskytnout vnitrostátnímu soudu užitečnou odpověď, která mu umožní rozhodnout spor, jenž mu byl předložen. Z tohoto hlediska je na Soudním dvoru, aby případně přeformuloval otázky, které jsou mu položeny, a v této souvislosti vyložil všechna ustanovení unijního práva, která vnitrostátní soudy potřebují pro rozhodnutí o sporech, které projednávají, i pokud nejsou tato ustanovení výslovně zmíněna v otázkách položených těmito soudy Soudnímu dvoru (viz zejména rozsudek ze dne 4. října 2018, Kamenova, C-105/17, EU:C:2018:808, bod 21 a citovaná judikatura).
- 36 V tomto ohledu je třeba zaprvé konstatovat, že se předkládající soud třetí otázkou táže na výklad čl. 3 odst. 1 a 3 směrnice 93/13 ve spojení s bodem 1 písm. i) přílohy této směrnice a na důsledky tohoto výkladu na skutečnost, zda se pojišťovna může v rámci skupinové pojistné smlouvy dovolávat vůči spotřebiteli ujednání o vyloučení nebo o omezení krytí pojištěného rizika, o němž se tento spotřebitel před uzavřením této smlouvy neměl příležitost dozvědět. Ačkoli z žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce vyplývá, že v projednávaném případě se spotřebitel nemohl seznámit s dotčenými ujednáními před uzavřením pojistné smlouvy dotčené v původním řízení, tento soud neuvádí, že tato smlouva obsahuje ujednání, jehož předmětem nebo účinkem je, jak uvádí tato příloha, bod 1 písm. i), „zavázat spotřebitele neodvolatelně k přijetí ujednání, s nimiž se nemohl seznámit před uzavřením smlouvy“. Z toho vyplývá, že není nezbytné zkoumat tuto otázku ve světle čl. 3 odst. 3 této směrnice ani ve světle uvedené přílohy.
- 37 Zadruhé ze žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce vyplývá, že uvedenou otázkou se uvedený soud táže na straně jedné na to, jaké jsou důsledky neseznámení se s takovými ujednáními týkajícími se hlavního předmětu této smlouvy před uzavřením smlouvy, jako jsou ujednání o vyloučení nebo omezení krytí pojištěného rizika, pro posouzení zneužívající povahy těchto ujednání, a na straně druhé, zda taková ujednání, pokud nebyla spotřebiteli předem oznámena, mohou být vůči němu namítána, pokud se s nimi nemohl seznámit, a zda skutečnost, že by pojistník mohl nést odpovědnost za toto neseznámení se s ujednáními, představuje faktor, který musí být zohledněn pro účely tohoto posouzení.
- 38 Proto je třeba mít za to, že podstatou třetí otázky předkládajícího soudu je, zda čl. 3 odst. 1 a články 4 až 6 směrnice 93/13 musí být vykládány v tom smyslu, že ujednání pojistné smlouvy týkající se vyloučení nebo omezení krytí pojištěného rizika, s nímž se spotřebitel nemohl seznámit před uzavřením této smlouvy, lze vůči tomuto spotřebiteli namítat, a to i v případě, že pojistník může nést odpovědnost za toto neseznámení se s ujednáními, a i když taková odpovědnost nestaví uvedeného spotřebitele do stejné situace, v jaké by byl, kdyby měl nárok na toto krytí.
- 39 Podle ustálené judikatury se pravomoc Soudního dvora k přezkumu případné zneužívající povahy smluvního ujednání ve smyslu čl. 3 odst. 1 směrnice 93/13 týká výkladu kritérií, která vnitrostátní soud může nebo musí použít při přezkumu tohoto ujednání s ohledem na ustanovení této směrnice. Je tedy věcí tohoto soudu, aby s přihlédnutím k těmto kritériím rozhodl o konkrétní kvalifikaci konkrétního smluvního ujednání v závislosti na okolnostech daného případu. Z toho

vyplývá, že se Soudní dvůr musí omezit na to, že předkládajícímu soudu poskytne vodítka, která by posledně uvedený měl zohlednit při posuzování zneužívající povahy dotyčného ujednání (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 3. září 2020, Profi Credit Polska, C-84/19, C-222/19 a C-252/19, EU:C:2020:631, bod 91 a citovaná judikatura).

- 40 V tomto ohledu je třeba zaprvé připomenout, že v souvislosti s článkem 5 směrnice 93/13 je transparentnost smluvního ujednání jedním z prvků, které je třeba zohlednit v rámci posouzení zneužívající povahy tohoto ujednání, jež musí provést vnitrostátní soud podle čl. 3 odst. 1 této směrnice [rozsudek ze dne 12. ledna 2023, D. V. (Odměna advokátů – Zásada hodinové sazby), C-395/21, EU:C:2023:14, bod 47 a citovaná judikatura].
- 41 I když netransparentní povaha smluvního ujednání vyplývající z chybějící jasnosti nebo srozumitelnosti tohoto ujednání může představovat skutečnost, kterou je třeba zohlednit v rámci posouzení zneužívající povahy tohoto ujednání, tím spíše může takovou skutečnost představovat nedostatek transparentnosti z důvodu nemožnosti spotřebitele seznámit se s uvedeným ujednáním před uzavřením dotčené smlouvy.
- 42 Zadruhé v rámci posouzení zneužívající povahy smluvního ujednání, které musí provést vnitrostátní soud na základě čl. 3 odst. 1 směrnice 93/13, přísluší tomuto soudu, aby nejprve posoudil možné nedodržení požadavku poctivosti a poté existenci případné významné nerovnováhy v neprospěch spotřebitele ve smyslu tohoto ustanovení (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 3. října 2019, Kiss a CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, bod 49, jakož i citovaná judikatura). Podle článku 4 odst. 1 této směrnice musí uvedený soud provést toto posouzení zejména s ohledem na okamžik uzavření smlouvy a na všechny okolnosti, které provázely její uzavření.
- 43 Pokud jde na jedné straně o požadavek poctivosti, je třeba uvést, jak vyplývá z šestnáctého bodu odůvodnění směrnice 93/13, že v rámci tohoto posouzení poctivosti vnitrostátní soud musí zohlednit zejména sílu vyjednávacích pozic stran a to, zda byl spotřebitel jakýmkoliv způsobem pobídnut k tomu, aby souhlasil s daným ujednáním.
- 44 V projednávané věci LP v tomto ohledu ve svém písemném vyjádření tvrdila – s výhradou ověření, které musí provést předkládající soud –, že bylo „požadováno“, aby ona a její manžel podepsali pojistnou smlouvu za účelem získání dotčeného bankovního úvěru na koupi majetku. Při této příležitosti pouze podepsali nabídku přistoupení k této smlouvě, kterou jim banka předložila, aniž kdy byli informováni o celém jejím obsahu. Tuto nabídku na přistoupení vyplnil zaměstnanec banky, který jim předložil uvedenou smlouvu k podpisu. LP uvedenou nabídku podepsala, aniž jí bylo přečteno jakékoli ujednání o vyloučení ze sjednaného krytí pojištěného rizika.
- 45 Pokud jde na druhé straně o otázku, zda ujednání způsobuje v rozporu s požadavkem poctivosti významnou nerovnováhu mezi právy a povinnostmi smluvních stran, které vyplývají ze smlouvy, v neprospěch spotřebitele, musí vnitrostátní soud ověřit, zda prodávající nebo poskytovatel, který jedná se spotřebitelem poctivě a přiměřeně, mohl rozumně očekávat, že by spotřebitel s takovým ujednáním souhlasil po předchozím individuálním vyjednávání (viz zejména rozsudky ze dne 3. září 2020, Profi Credit Polska, C-84/19, C-222/19 a C-252/19, EU:C:2020:631, bod 93, jakož i citovaná judikatura, a ze dne 10. června 2021, BNP Paribas Personal Finance, C-776/19 až C-782/19, EU:C:2021:470, bod 98, jakož i citovaná judikatura).

- 46 Pro posouzení, zda taková smluvní ujednání, jako jsou ujednání dotčená ve věci v původním řízení, způsobují takovou nerovnováhu v neprospěch spotřebitele, je tudíž třeba zohlednit všechny okolnosti, které mohly být prodávajícímu nebo poskytovateli nebo jeho zástupci známy v okamžiku uzavření této smlouvy a které mohly mít vliv na následné plnění uvedené smlouvy. Vnitrostátní soud tak bude muset určit, zda spotřebitel obdržel veškeré informace, které by mohly mít vliv na rozsah jeho závazků vyplývajících z téže smlouvy a které mu umožní posoudit zejména důsledky, jež z této smlouvy vyplývají.
- 47 V tomto ohledu představuje okolnost, že se spotřebitel nemohl seznámit se smluvním ujednáním před uzavřením dotčené smlouvy, zásadní prvek při posuzování případné zneužívající povahy tohoto ujednání, jelikož tato okolnost by mohla vést spotřebitele k převzetí povinností, které by jinak nepřijal, a v důsledku toho by mohla způsobit významnou nerovnováhu mezi vzájemnými povinnostmi stran této smlouvy.
- 48 V projednávaném případě LP neměla příležitost seznámit se s ustanoveními pojistné smlouvy týkajícími se vyloučení nebo omezení krytí pojištěného rizika, ani informovat Ocidental o svém zdravotním stavu v okamžiku uzavření této smlouvy, jelikož při přistoupení k uvedené smlouvě nevyplnila žádný dotazník týkající se jejího zdravotního stavu.
- 49 Za těchto okolností, které musí ověřit předkládající soud, má použití takových ustanovení o vyloučení nebo omezení krytí pojištěného rizika za následek, že spotřebitel již nemá nárok na toto krytí v případě, že dojde k naplnění tohoto rizika, a že v zásadě musí ode dne, kdy byla konstatována trvalá pracovní neschopnost v důsledku již existujícího zdravotního problému, o němž neměl příležitost informovat pojistitele, sám platit zbývající dlužné splátky úvěru. Případně by musel zaplatit alespoň část těchto splátek, pokud je podle použitelné vnitrostátní právní úpravy, jako je právní úprava dotčená ve věci v původním řízení, banka odpovědná za škodu způsobenou neinformováním o těchto ujednáních, avšak nestaví tohoto spotřebitele do stejné situace, v jaké by se nacházel, kdyby měl nárok na uvedené krytí. Uvedený spotřebitel se tedy může ocitnout v situaci, kdy je s ohledem na ztrátu příjmů vyplývajících z jeho trvalé pracovní neschopnosti pro něj obtížné, ne-li nemožné, tyto splátky splácet, zatímco právě proti tomuto riziku se chtěl pojistit přistoupením k takové pojistné smlouvě, jako je smlouva dotčená v původním řízení.
- 50 Proávající nebo poskytovatel tedy tím, že dotyčným spotřebiteli neumožňuje seznámit se před uzavřením této smlouvy s informacemi týkajícími se uvedených smluvních ujednání a všech důsledků uzavření uvedené smlouvy, přenáší uvedené riziko vyplývající z případné trvalé pracovní neschopnosti zcela či přinejmenším zčásti na tohoto spotřebitele.
- 51 Kdyby měl předkládající soud po posouzení okolností projednávaného případu za to, že v projednávané věci Ocidental v rozporu s požadavkem poctivosti nemohla při dodržení požadavku transparentnosti ve vztahu k LP rozumně očekávat, že LP bude po individuálním vyjednávání souhlasit s dotčenými smluvními ujednáními, bude muset tento soud dospět k závěru, že tato ujednání jsou zneužívající.
- 52 Podle ustálené judikatury platí, že jakmile je určité ujednání prohlášeno za zneužívající, a tedy neplatné, má vnitrostátní soud povinnost v souladu s čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 toto ujednání nepoužít, aby vůči spotřebiteli nevyvolávalo závazné účinky, vyjma případu, kdy s tím spotřebitel nesouhlasí (rozsudek ze dne 16. července 2020, Caixabank a Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 a C-259/19, EU:C:2020:578, bod 50).

- 53 V projednávané věci by z toho vyplývalo, že ustanovení o vyloučení nebo omezení krytí pojištěného rizika by nebylo možné vůči LP uplatňovat. Tento závěr by nemohl být zpochybněn takovou vnitrostátní právní úpravou, jako je právní úprava uvedená předkládajícím soudem, podle níž pojistník, který nesplnil informační povinnost o smluvních ujednáních, jež pro něj vyplývá z této právní úpravy, může být povinen nahradit škodu vyplývající z takového neposkytnutí informací, avšak neumožňuje obnovit právní a faktickou situaci, ve které by se nacházel spotřebitel, kdyby měl nárok na toto krytí. Uvedená právní úprava, která se týká důsledků tohoto neposkytnutí informací v oblasti občanskoprávní odpovědnosti, nemůže mít vliv na nemožnost dovolávat se smluvního ujednání kvalifikovaného jako zneužívající vůči spotřebiteli na základě směrnice 93/13.
- 54 Ostatně podle ustálené judikatury Soudního dvora musí určení zneužívající povahy ujednání obsaženého ve smlouvě umožňovat obnovení právní a faktické situace, ve které by se spotřebitel nacházel, kdyby toto zneužívající ujednání nebylo sjednáno [rozsudek ze dne 12. ledna 2023, D. V. (Odměna advokátů – Zásada hodinové sazby), C-395/21, EU:C:2023:14, bod 54 a citovaná judikatura].
- 55 Nemožností namítat vůči spotřebiteli takové smluvní ujednání kvalifikované jako zneužívající však nejsou dotčeny případné důsledky, pokud jde o občanskoprávní odpovědnost pojistníka vůči pojistiteli, vyplývající z toho, že pojistník spotřebitele o tomto ujednání neinformoval.
- 56 Ze všech výše uvedených úvah vyplývá, že čl. 3 odst. 1 a články 4 až 6 směrnice 93/13 musí být vykládány v tom smyslu, že je-li ujednání pojistné smlouvy týkající se vyloučení nebo omezení krytí pojištěného rizika, s nímž se dotýčný spotřebitel nemohl před uzavřením této smlouvy seznámit, kvalifikováno vnitrostátním soudem jako zneužívající, je tento soud povinen toto ujednání nepoužít, aby vůči tomuto spotřebiteli nevyvolávalo závazné účinky.

K nákladům řízení

- 57 Vzhledem k tomu, že řízení má, pokud jde o účastníky původního řízení, povahu incidenčního řízení ve vztahu ke sporu probíhajícímu před předkládajícím soudem, je k rozhodnutí o nákladech řízení příslušný uvedený soud. Výdaje vzniklé předložením jiných vyjádření Soudnímu dvoru než vyjádření uvedených účastníků řízení se nenahrazují.

Z těchto důvodů Soudní dvůr (devátý senát) rozhodl takto:

- 1) Článek 4 odst. 2 a článek 5 směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách ve spojení s dvacátým bodem odůvodnění této směrnice**

musí být vykládány v tom smyslu, že

spotřebitel musí mít vždy možnost seznámit se před uzavřením smlouvy se všemi ujednáními, která tato smlouva obsahuje.

- 2) Článek 3 odst. 1 a články 4 až 6 směrnice 93/13**

musí být vykládány v tom smyslu, že

je-li ujednání pojistné smlouvy týkající se vyloučení nebo omezení krytí pojištěného rizika, s nímž se dotýčný spotřebitel nemohl před uzavřením této smlouvy seznámit, kvalifikováno vnitrostátním soudem jako zneužívající, je tento soud povinen toto ujednání nepoužít, aby vůči tomuto spotřebiteli nevyvolávalo závazné účinky.

Podpisy.